

בגדרי סמיכה

1. זבחים יט ב

ת"ר: כיצד מצות קידוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ומקדש; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מניח שתי ידיו זו על גב זו ועל גבי שתי רגליו זו על גבי זו ומקדש; אמרו לו: הפלגתה, אי אפשר לעשות כן. שפיר קאמרי ליה! אמר רב יוסף: וחבירו מסייעו. מאי בינייהו? אמר אביי: עמידה מן הצד איכא בינייהו. א"ל רב סמא בריה דרב אשי לרבנא: וליתניב מיתב ולקדש! אמר קרא: לשרת, ושירות מעומד הוא.

2. מגילה כא ב

תנא: מה שאין כן בתורה. מנהני מילי? אמר רבי אבהו: דאמר קרא ואתה פה עמד עמדי, ואמר רבי אבהו: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול אף הקדוש ברוך הוא בעמידה.

3. ירושלמי מגילה פ"ד ה"א

זה שהוא עומד לקרות בתורה מפני מה הוא עומד מפני כבודה או מפני כבוד הרבים אין תימר מפני כבודה אפי' בינו לבניה אין תימר מפני כבוד הרבים אפי' בינו לבין עצמו מפני כבודה הוא עומד אם אומר את כן אף הוא מתעצל ואינו קורא

4. שו"ת הריב"ש סימן רסו

וכן אם באנו לבטל אותם מטעם שהב"ד הראשונים לא היו יושבין בשעה שקבלו עדות העדים שהעידו שראו הקדושין. אלא קבלו עדותם מעומד כפי מה שהעידו אלו הב"ד עצמם בפני הב"ד האחרונים. ואף על פי שאחר כן חתמו הב"ד הראשונים עצמם בשטר שעשו מקבלת עדותם. והזכירו שקבלו העדות ההוא כד הוה במותב תלתא כחדא. הולכין אחר עדותן הראשונה שהעידו בפני הבית דין האחרונים ואין הולכין אחר מה שהעידו שנית בחתימתם. דכיון שהגידו שוב אין חוזרין ומגידין. וכ"ש שבעדות הראשונה העידו בשבועה ולא בשני. גם כי בחתימתם האחרונה לא הכחישו בפירוש עדותם הראשונה, לומר שהיו יושבין. אלא שכתבו בראש השטר במותב תלתא כחדא הוינא, שהוא לישנא דבי דינא המורגל בכל מעשה ב"ד. ואלו הב"ד היו סבורין שמקבלים עדים אפי' מעומד. ולזה אפשר שאע"פ שכתבו במותב תלתא, אין כוונתם לומר שהיו יושבין. אלא שכתבו הלשון המורגל. ויפרשו במותב מלשון עכבה. כמו ותשבו בקדש. וכמו שאנו אומרים לישב בסוכה אפי' על העמידה. כדאמרין בפי הקורא עומד / מסכת מגילה / (כא) אמר ר' יוחנן אין ישיבה אלא לשון עכבה שנאמר ותשבו בקדש ימים. ויש לנו לומר כן כדי שלא יכחישו עדותם הראשונה שאמרו בפירוש שהיו עומדים נסמכים על העמוד. ולעולם יש לנו לבאר דבריו של אדם בענין שלא יכחישו דבריו האחרונים את הראשונים. כדאמרין בפי יש נוחלין / מסכת בבא בתרא / (קכ"ז): דאם אמר עבדי הוא, וחזר ואמר בני הוא, נאמן דמשמש לי כעבדא קאמר. אא"כ אמר עבדא מצר מאה, שמשמעו עבד גמור. ומאחר שקבלו העדות והן עומדים נאמר שאין קבלתם כלום. מדאמרין בפי שבועת העדות (ל'): דבשעת גמר דין דברי הכל דיין בישיבה ובעלי דינין בעמידה. דכתי' וישב משה לשפוט את העם. ואמרין התם דקבלת עדות כגמר דין דמי. ואם כן הרי הוא כאלו לא העידו השני עדים בפניהם. וכבר חזר בו אחד מן העדים ואומר שלא היו דברים מעולם. ושמעולם לא היה באותן הקדושין. ושהכל שקר וכזב, ואין כאן משום כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כיון שהגדתו הראשונה היתה פסולה שקבלו הב"ד דין מעומד ולא נשאר עד מעיד על הקדושין אלא אחד והמקדש בעד אחד אין חוששין לקדושין, ואפילו שניהם מודים (קדושין ס"ה), וכל שכן שהאשה מכחישתו, דעד א' בהכחשה אינו כלום, וגם טענה זו אינה. שהרי הסכימו האחרונים ז"ל דאם קבלו עדות מעומד מה שעשו עשוי. דמאי דקאמי' התם דבשע' גמר דין דיין בישיב' ובעלי דינין בעמידה, וכן בקבלת עדות דיין בישיבה ועדים בעמידה, לכתחלה דוקא קאמר. ולא לפסול בדיעבד אם לא עשו כן. והא דאמרין בפי' ב' דזבחים (טז): מה ליושב שכן פסול לעדות, לכתחלה נמי קאמר. דאי עד שהעיד יושב היה פסול אפי' בדיעבד לא הי' תלמיד חכם כשר להעיד והוא יושב, כדאיתא התם. אלא לכתחלה דוקא קאמר דפסול עד להעיד מיושב. וכן דיין נמי בישיבה לכתחילה קאמר. אבל בדיעבד כשר אפי' דיין בעמידה. והכי איתא בירושלמי בפי' ד' מיתות (ה' ח') גבי מגדף. דתנן במתני' והדיינין עומדין על רגליהם וקורעים ולא מאחין. אמר ר"ל מכאן לדיינים שקבלו עדותן מעומד דינן דין. ועוד שאף לפי העדות שהעידו הב"ד הראשונים לפני הב"ד האחרונים אפשר שקבלת העדות שקבלו הם משני העדים המעידים על הקדושין הוי כאלו קבלוהו מיושב. ואפי' לכתחלה היה מותר לפי שאמרו שהיו נסמכין על העמוד, וכל שאם ינטל העמוד והוא נופל לא הוי מעומד. דהא קיי"ל בפי' ב' דזבחים (יט): כתי' דרבי יוסי ב"ר יהודה דעמידה מן הצד לא שמה עמידה. דר"ל = דרוצה לומר = עמידה שא"א לה בלא סמיכה. וכיון דלא הוי עמידה שפיר קרינא בה ישיבה. דומיא דשחיה דאמרין בפרק הקורא עומד / מסכת מגילה / (כ"א) דרמי התם

קראי אהדדי. כתיב ואשב בהר, וכתיב ואנכי עמדתי בהר, ומשני התם ר' חנינא לא עומד ולא יושב אלא שוחה. כלומר וקרינא ביה ישיבה, כיון דאינו עומד ממש וקרינא ביה עמידה כיון שאינו יושב ממש. וכ"ש בעמידה בסמיכה דכיון דלא קרינא בה עמידה קרינא בה ישיבה. ועוד דמאי דאמרינן דדיין בישיבה, אינו אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא, כיון דבדיעבד כשר כמו שכתבתי למעלה. ואם כן בעמידה ע"י סמיכה אפילו לכתחלה נמי.

5. חושן משפט סי' יז סע' א

בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא יט, טו), איזהו צדק המשפט, זו השוויית שני הבעלי דינים בכל דבר. לא יהא אי מדבר כל צרכו, ואחד אומר (לו): קצר דברך. ולא יסבירו פנים לאחד וידבר לו רכות, וירע פניו לאחר וידבר לו קשות. ואם היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויים, אומרים למכובד: או הלבשהו כמותך, או לבוש כמוהו. ולא יהא אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים; ואם רצו ב"ד להושיב את שניהם, מושיבים. ולא ישב אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. בד"א, בשעת משא ומתן; (דהטענות) אבל בשעת גמר דין, שניהם בעמידה, לכתחלה. איזהו גמר דין, איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב; והעדים, לכתחלה, לעולם בעמידה. הגה: ועמידה ע"י סמיכה מקרי שפיר עמידה לענין זה (ריב"ש סימן רס"ו). ועיין לקמן סי' כ"ח.

6. חושן משפט סי' כח סע' כו

אם קבלו עדים מעומד, מה שעשו עשוי. ואם היו נסמכים על העמוד, אפילו לכתחלה מותר, דסמיכה כשישיבה. ובסימן י"ז נתבאר שעכשיו נהגו להושיב העדים.

7. ט"ז חושן משפט סימן יז סע' א

הסמ"ע [סק"ו] כתב שלא יסמכו העדים גם הדיינים [בפעם אחת בדין אחד], ומוחז"ל [הב"ח סעיף ב'] חולק עליו וכתב להתיר בזה, דהיינו שיהיה נחשב לגבי אחד עמידה ולגבי שני ישיבה. [א"ה. אני דחיתי ראית הב"ח, דשאני הכא דמחד קרא ילפינן [שבועות ל' ע"ב] שהדיינים בישיבה והבע"ד בעמידה, מדכתיב [שמות י"ח י"ג] וישב משה ויעמוד העם, ועדים לא עדיפי מבע"ד דהא קי"ל דאסמכתא בעלמא היא [שו"ת ריב"ש סי' רס"ו סד"ה וכן אם לגבי עדים] ומדרבנן ודאי בחד גוונא תיקון בעדים ובע"ד, וכיון דכתיב וישב משה ויעמוד העם, משמע שאינן באופן אחד, משא"כ בהידור ת"ח דאין לו ענין לגמר דין, ועוד, דשאני התם דא"א לו לעשות בענין אחר דעכ"פ צריך לגמור הדין, ואם ישב בישיבה גמורה אין שם הידור כלל, ואם יעמוד בעמידה גמורה א"א לפסוק הדין, לכך עביד מאי דאפשר ויתיב כמאן דשרי מסאניה דעכ"פ מקצת הידור מיהא איכא ודוק. ועיין בתוס' [שם] ד"ה אפרח עליה בר אוווא. עכ"ה]. **ואני בע"ד נראה שמה שהניח רמ"א יסוד דמיקרי עמידה, זהו דבר שאינו, ולא עמדתו על דעת רמ"א בזה מהיכן למד דבר זה מתשובת ריב"ש סימן רס"ו.** אדרבה שם [ד"ה וכן אם] מבואר להיפך, וז"ל, ואפילו לכתחלה היה מותר לפי שהיו הדיינים נסמכין על העמוד, וכל שאם ינטל העמוד והוא נופל לא הוה מעומד, דהא קי"ל [בפ"ג] [בפ"ב] דזבחים [י"ט ע"ב] כת"ק [דריב"ק] [דר' יוסי ב"ר יהודה] דעמידה מן הצד לא שמיה עמידה, ר"ל עמידה שא"א לה בלא סמיכה [דכיון דלא קרינן בה עמידה] [וכיון דלא הוי עמידה שפיר קרינא ביה ישיבה]. והוא תלמוד ערוך, רק שיליף ריב"ש [שם] בקי"ו דמיקרי ישיבה מכח שחיה דמיקרי ג"כ עמידה ואפ"ה מיקרי ג"כ ישיבה, כ"ש שזהו לאו עמידה כלל. וסבר הרב רמ"א שדין שחיה ועמידה ע"י סמיכה חד הוא. וליתא, דלא מייתי ריב"ש שחיה אלא ללמוד ממנה קי"ו לעמידה ע"י סמיכה דלאו עמידה היא. גם הב"י לא הביא בשם ריב"ש בסוף סימן כ"ח רק לענין דמיקרי ישיבה. ע"כ תמוהין דברי הרמ"א בזה. אף שהסמ"ע [סק"ו] נמשך אחריו וכתב שכ"כ הריב"ש בסימן רס"ו, לא עיין יפה שם, דמי יחלוק על תלמוד ערוך בזבחים דף י"ט ע"ב דלא הוה עמידה כלל. וע"כ מה שהלכו סמ"ע ומוחז"ל אחר דברי הרמ"א אינו הלכה דהרי תלמוד ערוך לפנינו, ולית דין צריך לפנינו, והלכה למעשה דלא מיקרי ע"י סמיכה כלל עמידה לכל מילי רק ישיבה לחוד. אח"כ הרציתי הדברים לפני מוחז"ל, ואמר לחלק, דבזבחים קמיירי לענין קידוש ידים ורגלים דבעינן עמידה מדאורייתא דכתיב [דברים י"ח ה'] לעמוד לשרת, משא"כ כאן דהעמידה מדרבנן לכן כשר ע"י סמיכה, וכן ציוה לתקן בלוח הטעות בסוף הספר. ואני אומר סבר לתקן ולא תיקון כלל, דמני"ל לחלק בין עמידה לעמידה, דכיון שלמדו עמידת העדים מועמדו שני אנשים למה נחלק בין העמידות, דאם נחלק ביניהם לא היה ריב"ש יכול ללמוד כלל מן זבחים דמיקרי ישיבה. ע"כ נלע"ד דליתא לזה החילוק כלל ורמ"א אגב חורפיה לא דק בזה. [א"ה. נלע"ד דיפה דק רמ"א, שסמך עצמו על סוף דברי הריב"ש שכתב וז"ל, ועוד, דמאי דאמרינן דיין בישיבה אינו אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא כיון דבדיעבד כשר, וא"כ בעמידה ע"י סמיכה אפילו לכתחילה נמי, עכ"ל. משמע מזה אפילו בלאו טעמא דלעיל מכשר בהכי כיון דאינו אלא מדרבנן ואין כאן עמידה ממש, וא"כ ה"ה לענין עמידת העדים דהיא נמי אינה אלא מדרבנן. וקי"ו נמי איכא, דעכ"פ היא קרובה לעמידה יותר מלישיבה, שהרי עמידה ע"י סמיכה מיקריא, ולא מיקריא ישיבה ע"י דבר אחר בשום מקום. ואף שכתב רדב"ז בתשובה [ח"א ס"ס אלף קמ"ב] שאין לסמוך על טעם אחד שכותב הפוסק בצירוף טעמים האחרים, הכא דמדרבנן הוא סמכין, ע"כ]: